

Charczuk, Wiesław

"Milicja Obywatelska 1944–1957. Geneza, organizacja, działalność, miejsce w aparacie władzy", Piotr Majer, Olsztyn 2004 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 97/3, 426-427

2006

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Piotr Majer, *Milicja Obywatelska 1944–1957. Geneza, organizacja, działalność, miejsce w aparacie władzy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko–Mazurskiego, Olsztyn 2004, s. 475.

Książka Piotra Majera została oparta przede wszystkim na bazie archiwalnej. Autor wykorzystał materiały znajdujące się w Archiwum Akt Nowych (tzn. relacje MO z wojewodami i starostami, jako terenowymi organami administracji rządowej) oraz zgromadzone w Instytucie Pamięci Narodowej. Ważnym źródłem były opublikowane już relacje i wspomnienia milicjantów.

Praca ma układ chronologiczno–problemowy i składa się ze wstępu, czterech rozdziałów merytorycznych¹, zakończenia, któremu autor nadał tytuł „Zamiast zakończenia”, źródła i literatury przedmiotu, wykazu skrótów, spisu tabel, aneksu i indeksu osób.

Mimo nowatorskiego spojrzenia na tę część aparatu bezpieczeństwa, jaką była MO, autor nie ustrzegł się błędów i nieścisłości.

Na przykład opisując proces wzmocnienia polskiego aparatu bezpieczeństwa jednostkami NKWD autor (na s. 195) stwierdza: „W lutym 1945 r. zostały utworzone dwie nowe dywizje wojsk NKWD — 62 i 63, z przydzielonym jako obszar działania woj. białostockim”. Wymaga to sprostowania. Rozkaz wydano już 19 stycznia 1945. W celu wzmocnienia sił NKWD na ziemiach polskich sformowano 63 dywizję strzelecką, której zadaniem było oczyszczenie tyłów 2 Frontu Białoruskiego. Przypomnę, że w skład 63 dywizji strzeleckiej weszły: 32 pułk strzelecki, 108 pułk pograniczny i 237 pułk strzelecki. Obszar działania dywizji obejmował nie tylko białostockie, ale także północne Mazowsze oraz Pomorze Nadwiślańskie².

Moim zdaniem autor zbyt pobieżnie przedstawił rolę aparatu porządkowego w Akcji „Wisła”. Nie uwzględnił również istotnej dla jego rozważań opracowania Andrzeja Tłomackiego³. Otóż przede wszystkim należałoby wspomnieć, że w planie Akcji „Wisła” postawiono tę formację dość wysoko. Zarządzeniem Państwowego Komitetu Bezpieczeństwa z rozkazu Naczelnego Dowódcy WP powołano dnia 16 kwietnia 1947 GO „Wisła”. Na jej dowódcę wyznaczono ówczesnego szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. bryg. Stefana Mossora, a jednym z zastępców mianowano płk. Grzegorza Korczyńskiego, a więc Komendanta Głównego MO⁴, co Majer pomija milczeniem.

Autor jedynie zasygnalizował rolę, jaką odegrała MO w walce z Kościołem, zwłaszcza że w marcu 1949 r. doszło do podporządkowania MO Urzędowi Bezpieczeństwa. A od momentu zjednoczenia partii (grudzień 1948 r.) nastąpiło nasilenie walki z Kościołem. Szkoda również, że Majer tylko zasygnalizował ten problem. Mankamentem recenzowanej pracy jest to, że autor całkowicie pomi-

¹ Rozdział pierwszy („Geneza — rok 1944”) przedstawia koncepcje budowy organów ścigania przez władze komunistyczne w drugiej połowie 1944 r. W rozdziale drugim („W służbie państwa zdominowanego 1945–1949”) autor omawia szeroko rozumianą problematykę organizacyjną, jako nie tylko kształtowanie się struktur w układzie pionowym i poziomym, ale również podporządkowanie w marcu 1949 r. milicji aparatowi bezpieczeństwa. W rozdziale trzecim („W służbie państwa zideologizowanego 1949–1954”) Majer szczegółowo omawia formację Milicji Obywatelskiej na tle przekształceń ustrojowych. Rozdział czwarty („Ustrojowy eksperyment 1954–1957”) w całości poświęcony jest funkcji Milicji Obywatelskiej w strukturze aparatu władzy państwowej na skutek zmian zachodzących w ZSRR i wydarzeń poznańskich w czerwcu 1956 r.

² P. K o ł a k o w s k i, *NKWD i GRU na ziemiach polskich 1939–1945*, Warszawa 2002, s. 254.

³ A. T ł o m a c k i, *Akcja „Wisła” w powiecie białskim na tle walki politycznej i zbrojnej w latach 1944–1947*, Biała Podlaska–Warszawa 2003, s. 143–177.

⁴ *Ibidem*, s. 144.

nał pracę Henryka D o m i n i c z a k a, „Organy bezpieczeństwa PRL w walce z Kościołem katolickim 1944–1990 w świetle dokumentów MSW”, Warszawa 2000.

Typowym błędem, którego nie uniknął również Majer (s. 456), jest określenie „Smiersz” — *Smiert szponom*, co nie jest zgodne z terminologią fachową. Właściwa nazwa „Smiersz” to Specjalnyje Metody Rozobłaczenija Szpionow — był to organ kontrwywiadu wojskowego, który od 19 kwietnia 1943 działał w strukturach Komisariatu Obrony ZSRR jako Główny Zarząd KW „Smiersz”, był wyjęty spod kontroli NKWD i poprzez Ludowy Komisariat Obrony podporządkowany Państwowemu Komitetowi Obrony⁵.

Reasumując można powiedzieć, że praca wzbogaca polską historiografię dziejów najnowszych Polski. Autor przedstawił nowy punkt widzenia na formację porządkową, jaką była MO, która jednocześnie została jednym z elementów organów represji państwa komunistycznego. Mimo pewnych niedociągnięć, książka Piotra Majera stanowi istotny przyczynek do historiografii najnowszych dziejów Polski.

Braki, uwagi krytyczne i wykazane błędy merytoryczne świadczą o pobieżnym potraktowaniu przez autora tematu i obniżają wartość poznawczą omawianej pracy. Doceniając jednak trud włożony przez Piotra Mejera w opracowanie książki, sędzę, że w przyszłości, w kolejnych publikacjach uniknie podobnych błędów.

Wiesław Charczuk
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
Instytut Historii

⁵ *Organy Gosudarstwiennoj Biezopasnosti SSSR w Wielikoj Otieczestwiennoj Wojnie*, t. I, kn. 1, 2, Moskwa 1995; *Wostocznaja Jewropa w dokumentach rossijskich archiwow*, [który obejmuje lata 1944–1948] oprac. G. P. M u r a s z k o, t. I, Moskwa 1997; „Osobaja papka” I. W. Stalina. Iż matieriałow Sekretariata NKWD–MWD SSSR 1944–1953 gg., red. W. A. K o z ł o w, S. W. M i r o n i e n k o, „Archiw nowiejszej istorii Rosii”, t. I, 1994, s. 353 nn.